

Kavramlara ilişkin bir hatırlatma

2006-08-04 16:15:08

Ekonomideki son haftalarda yaşanan dalgalanma yine döviz spekülâtorlerine fatura çıkarma seferberliğine dönüştü. Aslında daha önce yaşanan krizlerde de benzer bir eğilim söz konusuydu. Sanırım, bazı kavramları yerine oturtmayı başarabilirsek suçlu aramaktan kurulup ekonomiyi nasıl düze çıkaracağımıza kafa yorabiliriz.

Önce sık sık birbirine karıştırılan üç kavrama değinmemiz gerekiyor: Arbitraj, Spekülasyon ve manipülasyon. Aslında üç işlem de ucuza alıp pahalıya satmayı ve bu satıştan kar elde etmeyi hedefliyor. Tabii aralarında bazı temel farklılıklar var. Bu farkları incelemek spekülâtorlere ilişkin yanlış inançlarımızı belki biraz olsun değiştirebilir.

Arbitraj yapanlar bir varlığın farklı yerlerde farklı fiyatlandırılmasından doğan karları elde etmeye çalışırlar. Örneğin, bazı kişilerin düşük modelli otomobilleri ucuz fiyattan büyük şehirlerden alıp bu otomobillerin daha pahalı olduğu Anadolu şehirlerinde sattıklarını duymuşsunuzdur. Aynı işlem uluslararası alanda genellikle döviz üzerine yapılıyor. Bir yabancı parayı ucuz olduğu ülkeden alıp pahalı olduğu ülke piyasasında satıyorsunuz. Sonuç olarak bunda kötü bir şey yok. Hatta, arbitraj nedeniyle fiyatın pahalı olduğu yerde arz artacağı için piyasalarda tek bir fiyatın oluşması gibi olumlu bir etkisi de var arbitrajın.

Gelelim spekülâtorlere. spekülâtorler, arbitraj yapanlardan farklı olarak risk alır, bir varlığın geleceği üzerine kumar oynarlar. Kumar derken bunun bir piyangodan farklı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü spekülâtorler piyasadaki mevcut enformasyonu değerlendirerek beklentilerini oluştururlar ve buna göre alır yada satarlar. Bunda bir kötülük var mı? Spekülâtorler yasadışı yollardan herkese açık olmayan bilgileri elde etmişlerse, tabii ki yok. Aksine spekülasyonun olumlu etkileri de var. Spekülâtorlerin eylemleri spekülasyon yapılan varlıklar üzerine piyasaya sinyaller gönderir. Örneğin, eğer spekülâtorler ellerindeki A şirketine ait hisse senetlerini ellerinden çıkartmaya başlamışlarsa bunun sebebi o şirketin gelecek için ümit vaatmemesidir. Yada bir ülkenin parasının değer kaybedeceğini bekleyen spekülâtorler o ülke parasını ellerinden çıkartırlar. Bu noktada bir konuya dikkat çekmek gerekir: Spekülâtorler şirket hisselerini ellerinden çıkardığı için bir şirket finansal olarak kötü duruma düşmez; spekülâtorler o şirketin kötü duruma düşeceğini tahmin ettikleri için ellerindeki hisseleri satarlar. Yada bir ülkenin döviz kuru spekülâtorler satışa başladığı için inişe geçmez. Ülkede gevsek para politikası ve cari işlemler açığı söz konusudur, bunun devalüasyona yol açacağını gören spekülâtorler satışa geçerler. Sonuç olarak spekülâtorlerin eylemleri sebep değil sonuçtur. (Belki spekülâtorlerin bu sonucu hızlandırdığı söylenebilir)

Hem unutmayalım ki, bir kişi satıyorsa diğeri alıyordur. Yani iki kişi aynı ata biri kazanacağı, diğeri kaybedeceği üzerine iddiaya girmektedir. Doğal olarak bunlardan biri kazanacak diğeri kaybedecektir. Örneğin, Endonezya devlet başkanı Suharto'nun ülkesindeki krizden sorumlu tuttuğu unlu spekülâtor Soros 1992 yılında İngiliz Sterlin'inin devalüe edileceğini öngörüp bir gecede 1 milyar dolar kazanmıştır ama aynı Soros 1997 krizinde bir o kadar para kaybettiğini iddia etmektedir.

Manipülasyon yapanlara gelince. Onlar da kumar oynarlar fakat kumarda kazanmak için hile yaparlar. Üzerine oynadıkları varlığın fiyatını istedikleri yönde değiştirip kazanç elde ederler. Nasıl mi? İşte Türkiye'den eski bir hikaye. 28 Ekim 1998 tarihli Hürriyet gazetesinde

yayınlanan bir haberde su iddialar yer almaktaydı: Bazı kişiler Raks Elektronik şirketinin bir kamu bankasına olan kredi borcu taksidini ödeyemediği, işçi çıkardığı ve konkordatoya gideceği yönünde haberler çıkarıyorlar. Bu olumsuz söylentiler nedeniyle şirket hisselerinin fiyatı taban yapınca söylentiye çıkaranlar 35 bin lot hisseyi (bu piyasadaki Raks Elektronik hisselerinin yaklaşık üçtebiri) alıyorlar. Muhtemelen bu kişiler toz duman ortadan kalkıp hisseler gerçek değerine çıkınca hisseleri ellerinden çıkarıp büyük karlar elde edecekler. Tabii bu yöntemlerden biri. Bir Diğer yöntem ise, bir varlıktan aşırı miktarda alarak yada satarak onun fiyatını etkilemek. Yöntemi ne olursa olsun piyasalar ve ekonomiler için zararlı olan, yanlış yönlendirmelere neden olan manipülasyonlardır. Bu nedenle de bütün ülkelerde manipülasyonu önleyecek kanunlar vardır. Fakat gerek manipülasyonları tespit etmenin güçlüğü gerekse manipülasyon yapıldıktan sonra is isten geçmesi nedeniyle pek de etkili değildirler.

Ticaret Gazetesi, 2006